

Azərbaycan Respublikasında
Avropa Şurasının “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında çərçivə
Sazişinin”
talış xalqına münasibətdə
2016 - 2021-ci illər ərzində realizəsi ilə bağlı
Azərbaycan Talışların İctimai Şurasının hazırladığı
Alternativ Hesabat

Bakı - 2021

Mündəricat

Giriş	3
1.Talışlar haqqında qısa məlumat.....	3
2.Sazişin giriş hissəsində qeyd edilən məsələlərlə bağlı	3
3.Çərçivə sazişinin təminat verdiyi hüquqlarla bağlı	5
3.1. Bərabərlik hüququ və ya hər cür ayrı-seçkiliyin qadağan olunması	6
3.2. Assimilyasiyadan qorunmaq hüququ	6
3.3. Söz azadlığı	7
3.4. Milli azlığın öz dilindən istifadə hüququ	7
3.5. Ad hüququ	8
3.6. Ana dilində təhsil almaq və elmi tədqiqat hüququ.....	9
3.7. Demografik tədbirlərdən qorunmaq hüququ.....	9
3.8. Dövlət sərhədlərilə ikiyə bölünmüş milli azlığın azad və dinc əlaqələr yaratmaq hüququ	10
4.Həbs, qətl, təqib və digər konkret pozuntular	11
4.1. Alim Fəxrəddin Abbasovun xarici dövlətdə oğurlanması, həbsi və qapalı həbsxanada qətl.....	11
4.2. Gənc-fəal Aslan Qurbanovun həbsi və mühakiməsi	11
4.3. İfadə azadlığına qəsdlər	12
Qısa Xülasə	13
Azərbaycan Talışların İctimai Şurası haqqında qısa məlumat və əlaqə	14

Giriş

Bu il Avropa Şurasının “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında Çərçivə Sazişinin Azərbaycan Respublikası (AR) tərəfindən ratifikasiya edilməsinin 20 ili tamam olur. Bu Hesabat Azərbaycan Talışların İctimai Şurası (ATİŞ) tərəfindən Avropa Şurası (AŞ) üçün hazırlanmış və 2016-2021-ci illər ərzində “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında Çərçivə Sazişi”nin Azərbaycan Respublikasında talış xalqına münasibətdə həyata keçirilməsi (əslində keçirilməməsi) vəziyyətini xarakterizə edir.

Bu sənəddə “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında Çərçivə Sazişi”nin normalarının tələbləri ilə Azərbaycanda onların (sözü gedən tələblərin) azlıqda qalan talış xalqına münasibətdə hansı formada realizə olunması arasında konkret faktlara istinad edilməklə real vəziyyətin canlandırılmasına cəhd edilib.

1. Talışlar haqqında qısa məlumat

Talışlar Azərbaycanın aborigen xalqıdır. Onlar tarixən ölkənin cənub-şərqində, tarixi Talış regionunda - Astara, Lerik, Lənkəran, Masallı rayonlarında kompakt şəkildə, eyni zamanda Yardımlı, Cəlilabad, Biləsuvar, Salyan və Neftçala rayonlarında, habelə Bakı və Sumqayıt şəhərlərində yaşayırlar. Talış dili Hind-Avropa dil ailəsinə mənsubdur. Azərbaycan Respublikasında talışların sayı barədə indiyə kimi obyektiv statistika aparılmayıb. Son rəsmi statistik hesabatlarda talışların sayı 112 min göstərilir, amma müstəqil ekspertlər talışların sayının bundan ən azı 10 dəfə çox, bir milyonla 2 milyon arasında olduğunu iddia edirlər¹.

2. Sazişin giriş hissəsində qeyd edilən məsələlərlə bağlı

“Milli azlıqların müdafiəsi haqqında Çərçivə Sazişi”nin giriş hissəsində onun qayəsini təşkil edən prinsiplər (insan haqları və əsas azadlıqlarının müdafiəsi;

¹ [Talışlar - 29 Декабря 2016 - Информационный-аналитический портал Талыш \(talish.org\)](http://talish.org)

sazişi imzalayan dövlətlərin özlərinin müvafiq ərazilərində milli azlıqların mövcudluğunu ciddi şəkildə müdafiə etmək öhdəliyinin öz üzərinə götürməsi; hüququn aliliyi, dövlətlərin ərazi bütövlüyünə hörmət və milli suverenlik prinsipləri çərçivəsində iştirakçı dövlətlərin milli azlıqların və bu azlıqlara mənsub olan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının səmərəli müdafiəsini təmin etmək öhdəliyi; iştirakçı dövlətlərin öz milli qanunvericiliklərini və müvafiq dövlət siyasətini həmin Çərçivə Sazişində nəzərdə tutulanlara uyğunlaşdırması) sadalanır. Sadalanan bu dörd prinsipin AR-da talışlara münasibətdə mövcudluğu böyük sual altındadır.

İlk prinsip ümumi xarakter daşıyır və bu təkcə milli azlıqların müdafiəsi ilə deyil, bu məsələnin də daxil olduğu bütövlükdə insan hüquqlarına münasibəti əhatə edir. AR-da insan hüquqlarının müdafiəsinin ümumi mənzərəsi isə AŞ-na yaxşı bəlli olmalıdır.

İkinci prinsiplə bağlı (sazişi imzalayan dövlətlərin özlərinin müvafiq ərazilərində milli azlıqların mövcudluğunu ciddi şəkildə müdafiə etmək öhdəliyi) birmənalı şəkildə qeyd etmək olar ki, AR-dakı hazırki rejim nəinki milli azlıq olaraq talışların mövcudluğunu “ciddi şəkildə müdafiə” edir, əksinə faktlarla demək olar ki, onun mövcud olmaması və tez bir zamanda assimilyasiya edilərək tarixin arxivinə vermək kursunu ölkədə əzmkarıqla davam etdirir. Faktiki olaraq “Talış” məhfumunun siyasi leksikonda işlədilməsinə ölkədə embarqo qoyulması göz qabağındadır. Belə olmasaydı, biz respublika əhalisinin az qala 20%-ni təşkil edən talış xalqının adının heç olmasa axırncı dəfə parlamentdə nə vaxt çəkilməsini xatirləyə bilərdik. Və yaxud, bütün dünya coğrafiyaşünasları tərəfindən “Talış” adlandırılan tarixi ərazi məqsədli şəkildə başqa adlarla adlandırılmazdı².

Üçüncü prinsip: milli azlıqların və bu azlıqlara mənsub olan şəxslərin hüquq və azadlıqlarının səmərəli müdafiəsindən yalnız sözü gedən hüquqların ilk novbədə mövcud olması muqabilində söhbət gedə bilər. Bu hüquqları AR-da həтта kağız üzərində belə görmək istəmirlər. Əks təqdirdə hələ Avropa Şurasına üzv olduğu vaxt qəbul edilməsini üzərinə bir öhdəlik olaraq götürdüyü “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında qanun” AR-da qəbul olunardı. Ümumiyyətlə, beynəlxalq hüquq subyektinin bu nov öhdəliklərə qarşı belə münasibət göstərməsinə beynəlxalq münasibətlərdə çox nadir hallarda təsadüf edilir.

Dördüncü prinsip: iştirakçı dövlətlərin özlərinin milli qanunvericiliyi və müvafiq dövlət siyasətini həmin Çərçivə Sazişində nəzərdə tutulanlara uyğunlaşdırmağı öhdələrinə götürmələri prinsipinin düzünə deyil, əks istiqamətində AR iri

² [Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi - SƏNƏDLƏR » Fərmanlar \(president.az\)](http://www.president.az)

addımlarla irəliləyir. Sazişin ratifikasiyasından keçən müddət ərzində dövlət siyasətinin bu sahəsi ilə bağlı heç bir iş görülməmiş, əksinə “respublikada milli azlıq yoxdur” niyyəti ilə ölkə Prezidenti yanında milli münasibətlər üzrə müşavir postu ləğv edilib³. Hər bir halda AR Prezidentinin rəsmi saytında belə bir post yoxdur. Baxmayaraq ki, onun fəaliyyəti həmişə formal xarakter daşımış, bu postda vəzifə tutan şəxs yalnız Avropa strukturlarının tələbi ilə keçirilən tədbirlərdə milli azlıqların nümayəndələrinin gözüne görsənib.

3.Çərçivə sazişinin təminat verdiyi hüquqlarla bağlı

Sazişin 1-ci maddəsində göstərilir ki, milli azlıqların və onlara mənsub olan şəxslərin müdafiəsi insan hüquqlarının beynəlxalq hüquqi müdafiəsinin ayrılmaz hissəsidir. Bu baxımdan sözü gedən məsələ beynəlxalq əməkdaşlıq sferasına daxildir və onun predmeti hesab edilir. Bununla bağlı qeyd etmək yerinə düşərdi ki, AR-da talışlar və onların hüquqları haqqında hər hansı formada fikir səsləndirmək, yumşaq desək, dostcasına qarşılanmır. Belə təşəbbüsdə bulunanlar ən azı Azərbaycan dilinin açıq şəkildə işlədilməsi mümkün olan neqativ epitetləri ilə “bəzədilir”. Mənsub olduğu xalqın hüquqsuzluğunu dilə gətirənləri bir qayda olaraq hansısa xarici dövlətlə əməkdaşlıqda günahlandırırlar. Bu məsələdə daha çox Rusiya, İran və Ermənistan dövlətlərinin adları hallandırılır. AR-da çap olunan KİV-in qısa zaman kəsiyində monitorinqi bunu əyani şəkildə göstərir⁴.

Sazişin 3-cü maddənin ikinci hissəsində göstərilir ki, milli azlığa mənsub olan şəxs sazişdə sadalanan hüquqları həm fərdi, həm də digər şəxslərlə bir yerdə, yəni kollektiv realizə edə bilər. Bu gün AR-da bir neçə talışın bir yerə yığılaraq ictimai-siyasi məsələləri müzakirə etməsi müşkül məsələdir. Belə bir təşəbbüsdə bulunan şəxslər gələcəkdə bir sıra məhrumiyyətlərlə üzləşəcəklərini gözlərinin önünə gətirməli və daxilən özlərini işgəncələrə hazırlaşdırmalıdırlar. Məsələn, talış etnik kimliyi ilə bağlı hər hansı formada danışan şəxs barədə dərhal AR-nin xüsusi xidmət orqanlarında ayrıca qovluq açılır, onlar ciddi nəzarətə götürülür, bütün telefon və digər əlaqələri dinlənir, izlənilir, şəxsi həyatlarına müdaxilə edilir, bir sözlə, onlar üçün məhkəməsiz-filansız həbsxana rejiminə yaxın bir yaşayış şəraiti

³ [Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi - ADMINİSTRASIYA » Struktur \(president.az\)](http://president.az)

⁴ Əyani olaraq bu barədə bir neçə mənbə göstərmək istəyirik: ["Xainlər" Filmi - YouTube](#) ; [Talış separatçıları Taleh Bağırzadəni dəstəklədi \(paralel.az\)](#) ; [Talışdan separatçı çıxmaz \(femida.az\)](#) ; [Azərbaycana qarşı separatizm hərəkatı: xəyanət kadrosu ermənilər və Milli Şura ilə bərabərdir – böyük təhlükə! \(musavat.com\)](#) ; [Cavanşir Paşazadə: "Talışların İctimai Şurası adlı təşkilatın iddiaları təxribat xarakterlidir" - Modern.Az Azərbaycan və dünya xəbərləri](#) və s.

yaradılır. AR Dövlət Təhlükəsizlik Xidmətinin indiki rəhbərliyinin təyinatından sonra talış fəallarına qarşı sadaladığımız kimi aparılan mubarizə xüsusilə amansız şəkil almışdır. Bütün bunların hamısını görmək üçün yalnız gənc talış fəalı 22 yaşlı Aslan Qurbanov haqqında Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin 15 aprel 2021-ci il tarixdə çıxartdığı hökmlə tanış olmaq kifayətdir (Hökmün surəti Hesabata əlavə olunur).

Çərçivə sazişinin 4-19-cü maddələrini əhatə edən 2-ci bölmədə milli azlığa mənsub olan şəxslər üçün iştirakçı dövlət tərəfindən təmin edilməli olan hüquqlar sadalanır.

3.1. Bərabərlik hüququ və ya hər cür ayrı-seçkiliyin qadağan olunması

İştirakçı dövlət milli azlığa mənsub olan şəxslə çoxluğa mənsub olan arasında həqiqi və real bərabərlik yaratmaq üçün iqtisadi, sosial, mədəni və s. sahələr üzrə müvafiq tədbirlər görməlidir. Azərbaycan iqtidarının bu istiqamətdə gördüyü işlər isə bərabərliyin təminatı ilə deyil, kobud ayrı-seçkilik siyasəti aparmaqla bağlıdır. Ölkədə “Talış” adı faktiki qadağa altındadır. Bir söz olaraq “talış” sözü rəsmən aşağılayıcı adlar sırasına daxil edilib⁵. Respublikada talış adı ilə Qeyri-hökumət təşkilatı (QHT), siyasi partiya və hətta kiçik biznes qrupu açmaq faktiki mümkün deyil⁶. Bir QHT olaraq fəaliyyət göstərmək istəyən Respublika Talış Mədəniyyət Mərkəzinin indiyə qədər rəsmi qeydiyyatı yoxdur⁷. Talış adı ilə faktiki olaraq heç bir QHT qeydə alınmır⁸. Hətta Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin təmin etdiyi işdə ərizəçi qismində çıxış edən Azəri-Talış Birliyinin qeydiyyatından imtina edilir⁹. Azərbaycan Talışların İctimai Şurasının dəfələrlə müaciətlərinə baxmayaraq onu rəsmi qeydiyyatdan keçirmirlər¹⁰.

3.2. Assimilyasiyadan qorunmaq hüququ

Sazişə görə iştirakçı dövlət milli azlığın iradəsinin ziddinə olaraq onların assimilyasiyasına yönələn siyasət və təcrübədən nəinki cəkinməli, hətta milli azlığı

⁵ [Azərbaycanda bu adlar qadağan olundu - \[siyahı\] \(azadliq.org\)](#)

⁶ [Rahim Şaliyev: Azərbaycan hökuməti yerli xalqlara və mədəniyyətlərə qarşı respressiya və nifrət siyasəti verir – Tolış Media](#)

⁷ [Talysh question is an unanswered question \(turan.az\)](#)

⁸ [Talış Birliyi fəaliyyətini dondurdu - BƏYANAT \(mia.az\)](#)

⁹ [ABDULLAYEV AND OTHERS v. AZERBAIJAN \(coe.int\)](#)

¹⁰ [Talysh Public Council of Azerbaijan \(TPCA\) created \(turan.az\)](#)

onun belə assimilyasiyasına yönələn hər hansı hərəkətdən qorunmalıdır. AR-da isə açıq-aydın milli azlığın assimilyasiyası həvəsləndirilir, AR-da möhtəşəm dövlət idarələrinin dəhlizlərində, televiziya kanallarında¹¹ qədim tarixə malik olan talış xalqı barəsində olmazın şəbədələr deyilir, lətifələr düzəldilir, hətta dövlət konsertlərində bəzən xalqın adı gülüş hədəfi kimi hallandırılır. Bütün bunların yalnız bir səbəbi var: talışlar milli köklərini dansınlar, ondan imtina etsinlər, talış olmaqdan xəcalət təri töksünlər. Bu hələ keçmiş “KQB” məktəbinin xalqlar üzərində dəfələrlə sınaqdan çıxartdığı və hazırda AR-da müvəffəqiyyətlə tətbiq edilən assimilyasiya siyasətinin yalnız bir elementidir.

3.3. Söz azadlığı

Talışlarla bağlı olan saytlar, xüsusən “Talış Sədo” qəzetinin elektron versiyası olan www.talish.org saytı, <http://www.tolishstan.com/>, <http://tolishpress.org/> Azərbaycan hökuməti tərəfindən Azərbaycan Respublikasının ərazisində bloklanıb¹². Hazırda AR ərazisində qeyd edilən saytlara giriş mümkün deyildir. Azərbaycanda hər il müstəqil mətbuatın inkişafı üçün dövlət dəstəyi fondu hesabına maddi yardımlar ayrılır. Müstəqilliyin elan edildiyi 30 il müddətində talışdilli mətbuat orqanlarına bircə dəfə də olsun belə maddi dəstək olunmayıb.

3.4. Milli azlığın öz dilindən istifadə hüququ

Tərəflər milli azlığın öz dilindən azad və hər hansı müdaxilə olmadan, şifahi və yazılı formada, şəxsi əlaqələrdə və ictimai yerlərdə istifadə hüququna hörmətlə yanaşmalıdırlar. Milli azlığa mənsub olan şəxslərin xeyli sayda və ya ənənəvi olaraq yaşadıkları regionlarda, əgər onlar bu barədə xahiş edərlərsə və bu xahiş real tələbatlara cavab verərsə, onda tərəflər mümkün olduğu qədər həmin azlıqların dilindən bu şəxslərlə inzibati hakimiyyət orqanları arasındakı münasibətlərdə istifadə olunmağına imkan verən şəraiti təmin etməyə çalışacaqlar. Bu normaya görə talış öz dilində dövlət orqanına müraciət edə bilər. AR-da dövlət orqanlarına talış dilində müraciət etmək praktikasına təsadüf olunmur. Talışların problemləri ilə bağlı dövlət dilində edilən müraciətlər belə, cavabsız buraxılır. AR-da talışların tarixi, etnoqrafiyası, toponimləri saxtalaşdırılır

¹¹ [Ədəbsizliyin kuliminasiyası » Avrasiya](#)

¹² [Azərbaycan hökuməti TALISH.ORG saytına girişi dayandırıb - 16 Февраля 2017 - Информационный-аналитический портал Талыш](#)

və bir qayda olaraq türkləşdirilir. Talışlar öz milli atributlarını heç bir yerdə nümayiş etdirə bilməzlər. Çünki praktikada belə hallar cinayət kimi qiymətləndirilir.

3.5. Ad hüququ

Milli azlığa mənsub olan şəxs, mənsub olduğu azlığın dilində ad, soyad, atasının adından istifadə etmək hüququna, habelə tərəflərin qanunvericiliklərində nəzərdə tutulan prosedura müvafiq, onların rəsmi tanınması hüququna malikdir. Çərçivə Sazişin 11-ci maddəsi həm də milli azlığa mənsub olan şəxslərin öz ana dilində şəxsi informasiyaları ictimaiyyət üçün görünən yerlərdə asmaq hüququnu tanınmasını Tərəflərin üzərinə bir vəzifə olaraq qoyur. Milli azlığa mənsub olan şəxslərin xeyli sayda ənənəvi olaraq yaşadıkları rayonlarda, tərəflər zəruri hallarda ənənəvi yer adları, küçə adları və digər topladıqları məlumatları milli azlığın dilində göstərilməsini təmin edirlər. Təsəvvür edin, Lənkərana (Lankon) səfər edərkən, yol boyu "Lənkəran" göstəricisi ilə bərabər "Lankon"-nun yazılmasına da rast gə bilərsiniz. Baxın, norma bunu təmin etməyi iştirakçı dövlətin üzərinə bir vəzifə olaraq qoyur. AR-da bu mümkündürmü? Məlumdur ki, hökumət Talışda ənənəvi yer adlarına qarşı onları kökündən dəyişdirmək siyasətini yürüdür. Lerik rayonun Azərbaycan (Ozobicon) kəndinin adının bir günün içində dəyişdirilməsi buna əyani misaldır¹³. Ən yaxşı halda isə talış yer adları mütləq özünün ilkin mənasını itirmək şərtilə türk dilinə uyğunlaşdırılmalıdır. Məhz bunun nəticəsidir ki, hazırda talış dilində aydın şəkildə mənası başa düşülə bilən bir dənə də olsun rəsmi yer adına rast gəlmək mümkün deyildir. Talışların kompakt halda yaşadıkları heç bir yaşayış yerlərində məntəqənin adı talış dilində göstərilmir.¹⁴ 07 iyul 2021-ci il tarixdə AR-nın Prezidenti İlham Əliyev Azərbaycan Respublikasında iqtisadi rayonların yeni bölgüsü haqqında fərman imzalayıb. Həmin fərmana əsasən AR 14 iqtisadi regiona bölünüb. Regionların adları bir qayda olaraq tarixi-etnoqrafik əsaslara uyğun Naxçıvan, Qarabağ, Mərkəzi Aran, Mil-Muğan və s. adlandırıldıqları halda, talışların yaşadıkları tarixi regionun adı həmin fərmanda şəhərlərin adları ilə - "Lənkəran-Astara" regionu adlandırılıb¹⁵. Halbuki bütün tarixi mənbələrdə talışların yaşadıkları regionun coğrafi adı "Talış" ("Talysh") kimi tanınır.

¹³ [GÜNƏŞLİ \(OZOBIJON\) KƏNDİ – DODO qəzeti \(dodogazeti.az\)](http://dodogazeti.az)

¹⁴ [Davam edir 37??? | Rafiqiblog \(wordpress.com\)](http://Rafiqiblog.wordpress.com)

¹⁵ [Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi - SƏNƏDLƏR » Fərmanlar \(president.az\)](http://Azərbaycan Prezidentinin Rəsmi internet sahifəsi - SƏNƏDLƏR » Fərmanlar (president.az))

3.6. Ana dilində təhsil almaq və elmi tədqiqat hüququ

AR-da talış dilində təhsil almaq hüququ təmin edilməmişdir. Hər hansı beynəlxalq hesabatlarda bir aldadıcı görünüşün yaranması naminə talış dilinin rəsmən ibtidai siniflərdə - 4-cü sinfə qədər tədrisi ilə bağlı qərar mövcuddur¹⁶. Talış dili dərsləri fakultativ keçirilir və məcburi deyildir¹⁷. Bu dərslərin səviyyəsi çox aşağıdır. Təkcə onu demək kifayətdir ki, AR-da talış dilinin tədrisi üzrə mütəxəssislər heç bir yerdə hazırlanmır. Talış dili dərslikləri məqsədli şəkildə az tirajla çap edilir və məktəblərdə çatışmır. Dərsliklərin təkmilləşdirilməsi üçün heç bir təşəbbüs göstərilir.

Bundan əlavə bu günə qədər Azərbaycanın orta ümumtəhsil məktəblərində "Talış dili" fənninin "fənn kurikulumu" işlənib hazırlanmayıb. "Talış dili" dərsləri faktiki olaraq tədris edilmir. "Talış dili" dərslikləri isə axıncı dəfə 2006-cı ildə dərc edilib¹⁸.

3.7. Demografik tədbirlərdən qorunmaq hüququ

Çərçivə sazişin iştirakçısı olan dövlət milli azlığa mənsub olan şəxslərin yaşadığı hər hansı bir regionda əhalinin struktur tərkibini dəyişə biləcək tədbirlərdən çəkinməlidir.

AR-da Talış zonasının etnik tərkibini hər vasitə ilə dəyişdirməklə bağlı iqtidarın strateji siyasəti mövcuddur. Burada bütün mühüm dövlət vəzifələrində gəlmə məmurlar əyləşiblər. Talış regionunda icra hakimiyyətin başçıları talış millətindən olmayan şəxslərdir. Bir sıra hallarda Talış regionundan faktiki təyinat alan deputatlar talış xalqına heç bir aidiyyəti olmayan şəxslərdir¹⁹. Yeni yaradılan iş yerlərinin əksəriyyətində isə ən sırayı vəzifələrə belə, gəlmə şəxslərin işə götürülməsinə üstünlük verilir. Talış zonasında rayon mərkəzlərini birləşdirən yollara qədər meşə massivləri bu gün gəlmə çinovniklər tərəfindən məhv edilir. Talış meşələrinin beynəlxalq qırmızı kitaba düşən ən nadir ağacları həmin gəlmələr tərəfindən qırılaraq Bakının parket sexlərinə daşınır. Hökumətin talışlara

¹⁶ [Azərbaycanda talış dili dərsi keçilir, amma sakinlər bu dildə mətbuat da istəyirlər \(azadliq.org\)](http://azadliq.org)

¹⁷ [«Cədvəldə talış dili var, amma keçilmir» \(azadliq.org\)](http://azadliq.org)

¹⁸ [OSTA proposed measures for the development of the Talysh language \(turan.az\)](http://turan.az)

¹⁹ http://www.tolishstan.com/news/ataxan_bilov_astaraya_hec_bir_aidiyy_ti_olmayan_ziyaf_t_sg_rov_15_ildir_deputat_t_yin_edirsiz/2019-12-28-1058

qarşı apardığı demoqrafik siyasətin nəticələri artıq göz qabağındadır. Bu gün Talış zonası spid²⁰, narkomaniya²¹, vərəm²², uşaq ölümü²³ göstəricilərinə görə nəinki AR-da, hətta bütövlükdə regionda ilk yerləri bölüşür.

3.8. Dövlət sərhədlərilə ikiye bölünmüş milli azlığın azad və dinc əlaqələr yaratmaq hüququ

Tərəflər milli azlığa mənsub olan şəxslərin başqa dövlətlərin ərazilərində onlarla ümumi etnik, mədəni, dil və din mirasını bölüşən şəxslərlə sərhədboyu azad və dinc əlaqələr yaratmaq və saxlamaq hüququnun həyata keçirilməsinə manecilik törətməməyi öhdələrinə götürürlər. Bundan əlavə, tərəflər lazım gəldikdə sərhədyanı əməkdaşlığın genişləndirilməsinə yönələn tədbirlər görürlər.

Məlumdur ki, talışlar dünyada dövlət sərhədi ilə ikiye bölünmüş xalqlardan biridir və Azərbaycan - İran sərhədi onları iki hissəyə ayırır. Talışlar mənşə etibarı ilə irandilli xalq olduğundan Azərbaycan hökuməti hər iki tərəfdə yaşayan talış ziyalıları arasında əlaqələrə pis baxır və xüsusi xidmət orqanları belə əlaqələrdə hər vəclə casusluq elementləri axtarır. Novruzəli Məmmədov haqqında çıxarılan məhkəmə hökmündə İranda yaşayan talış ziyalıları və etnoqraf alimi Əli Əbdoli (baxmarayaq ki, o, İranda mövcud rejimə qarşı müxalif olan şəxs kimi tanınır) aydın şəkildə İranın xüsusi xidmət orqanlarının əməkdaşı kimi göstərilir və onun Azərbaycandakı talış ziyalıları ilə əlaqələri casusluq kimi qiymətləndirilir. Beləliklə, AR Sazişlə üzərinə götürdüyü ikiye bölünən milli azlığın sərhədboyu azad və dinc əlaqələr yaratmaq və saxlamaq hüququnun həyata keçirilməsinə manecilik törətməmək barədə olan öhdəliyinə nəinki əməl etmir, əksinə onun hər hansı formada baş tutmasının qarşısını xüsusi amansızlıqla alır.

“Talış” adı ilə bağlı olan hər hansı bir vəsaitin (qəzet, kitab, dərs vəsaiti, kinofilmlər və s.) nəinki Azərbaycan-İran sərhədi ilə, ümumiyyətlə AR-nin bütün dövlət sərhədi boyu hər hansı formada gətirilməsi qeyri-mümkündür. Belə vəsaitlər məzmun və formasından asılı olmayaraq sorgu-sualsız müsadirə edilir və geri qaytarılmır.

²⁰ [SPİD CƏNUB ZONASINI YEYİB-BİTİRİR \(musavat.com\)](http://musavat.com)

²¹ [Narkomaniya – geri dönüşü olmayan yol » Reyting.az](http://Reyting.az)

²² [Deputat Sədaqət Vəliyeva: “Bizdə vərəm cavanlaşıb” - Modern.Az Azərbaycan və dünya xəbərləri](http://Modern.Az)

²³ [Lənkəran Mərkəzi Xəstəxanasında növbəti uşaq ölümü - SƏHİYYƏDƏ BİABIRÇILIQ » 7news.az Azərbaycanda özəl xəbərlər, araşdırmalar, təhlillər və müsahibələrin tək ünvanı](http://7news.az)

4.Həbs, qətl, təqib və digər konkret pozuntular

Hesabat dövründə talış etnik mənsubiyyətinə malik olmaqla bağlı Azərbaycan hökuməti tərəfindən həyata keçirilən həbs və təqiblər üzrə konkret faktlar:

4.1. Alim Fəxrəddin Abbasovun xarici dövlətdə oğurlanması, həbsi və qapalı həbsxanada qətli

Talış alimi, tarixçi, politoloq, talış dili üzrə bir neçə lüğət və digər əsərlərin müəllifi Fəxrəddin Əboszadə (Abbasov) 2019-cı ildə Rusiya Federasiyasından oğurlanaraq, Azərbaycana gətirildi²⁴. F.Abbasov Ermənistan xüsusi xidmət orqanlarının əməkdaşlarıyla əlaqədə ittiham olunaraq, ona qarşı AR Cinayət Məcəlləsinin 274-cü (dövlətə xəyanət) maddəsilə ittiham irəli sürüldü və o, 16 il müddətinə azadlıqdan məhrum edildi. Qapalı Qobustan həbsxanasında saxlanılan F.Abbasov həbsxanada 9 noyabr 2020-ci il tarixdə müəmmalı surətdə öldürüldü və bu ictimaiyyətə "Fəxrəddin Abbasov Şuşa şəhərinin azad olunmasına dözməyib, intihar etdi" kimi təqdim olundu²⁵. Fəxrəddin Abbasov qətlindən əvvəl iki ay ərzində həbsxanadan öldürüləcəyi və bunun intihar kimi təqdim ediləcəyi ilə bağlı ən azı iki dəfə yaxınlarına məlumat ötürmüşdü. F.Abbasovun qapalı həbsxanada qətli ilə bağlı Azərbaycan hakimiyyəti ictimaiyyətə heç bir araşdırma təqdim etmədi. F.Abbasov həbsxanada qətlə yetirilən ikinci talışşünas alimdir. Ondan əvvəl talış dilinin tədqiqatçısı, filoloq, professor Novruzəli Məmmədov da 17 avqust 2009-cu ildə Azərbaycan həbsxanasında qətlə yetirilib.

4.2. Gənc-fəal Aslan Qurbanovun həbsi və mühakiməsi

Gənc fəal Aslan Qurbanov sosial şəbəkədə fəaliyyətinə görə həbs edildi. 2020-ci ilin iyulunda AR Dövlət Təhlükəsizliyi Xidmətinin (DTX) əməkdaşlarının həbs etdiyi Aslan Qurbanova 2021-ci il aprelin 15-də hökm oxundu. O, Bakı Ağır Cinayətlər Məhkəməsinin hökmü ilə CM-in 281 (dövlət əleyhinə yönələn açıq çağırışlar) və 283.1-ci (milli, irqi, sosial, dini nifrət və düşmənçiliyin salınması) maddələri ilə təqsirli bilinərək 7 il azadlıqdan məhrum edildi²⁶. İddia olunur ki, bloqer Facebook,

²⁴ [Fəxrəddin Abbasov Bakıya gətirildi - Rəsmi \(axar.az\)](#)

²⁵ [PX: Fəxrəddin Abbasov Şuşanın işğaldan azad olunmasından dərin psixoloji sarsıntı keçirərək intihar edib \(apa.az\)](#)

²⁶ [Talysh blogger sentenced to 7 years in Azerbaijan \(oc-media.org\)](#)

Instagram kimi sosial media platformalarındakı hesablardan dövlət əleyhinə təbliğat aparıb, milli ayrışdırıcılıq ehtiva edən paylaşımları olub. Bloqer talışların hüquqlarının pozulması, onların ayrışdırıcılığa məruz qalması haqda həqiqətə uyğun olmayan materialların yayımında ittiham olunur²⁷. Aslan Qurbanov haqqında hökm qanuni qüvvəyə minməmiş o, tələsik cəza cəkmə müəssisəsinə köçürüldü və orada işgəncələrə məruz qaldı. Apellyasiya instansiyası onun barəsində hökmü qüvvədə saxladı. Yaxınları Aslan Qurbanovun "separatçı" kimi təqdim edilməsində və onun həbsxanada öldürülməsində narahatlığını ifadə edirlər²⁸.

4.3. İfadə azadlığına qəsdlər

4.3.1. Floklorşünas, "Dodo" qəzetinin baş redaktoru İradə Məlikova üstündə talış dili lüğətini gəzdirdiyinə görə 2016-cı ildə sentyabrın 21-dən 22-nə keçən gecə Bakı hava limanında saxlanıldı və bu səbəbdən Daxili İşlər Nazirliyinin Baş Mütəşəkkil Cinayətkarlıqla Mübarizə (BMCMİ) İdarəsinə aparıldı²⁹;

4.3.2. "Tolışon sədo" sədo qəzetinin baş redaktoru Rafiq Cəlilov 2018-ci ildə iyunun 12-də Lənkəranda saxlanılaraq, rayon polis bölməsinə aparıldı, onun avtomobilində olan 200 nüsxə "Tolışon Sədo" qəzeti müsadirə edildi³⁰;

4.3.3. Lənkəran rayonu Boladi kənd sakini Fədail Bağirov 2019-cü il yanvar ayında özünün həyət darvazasına talış bayrağını çəkməsi onun təqibinə səbəb oldu. Vətəndaş dərhal darvazanı yenidən rəngləndirməyə məcbur edildi³¹;

4.3.4. 2018-ci ilin oktyabrın 12-də Bakı hava limanında AR Daxili İşlər Nazirliyin əməkdaşları tərəfindən talış fəalı Mirismayıl Mirismayılov saxlanıldı, işgəncəyə məruz qaldı və daha sonra 30 gün inzibati həbsə məzusun qaldı. Talış fəalı Rusiya Federasiyasının Sankt-Peterburq şəhərində avtoyürüş zamanı talış bayrağının önündə şəkil çəkdiyinə və sonra onu internet məkanında yerləşdiyinə görə günahkar bilindi³².

²⁷ [Bloggerin ailəsi narazıdır \(azadliq.org\)](http://azadliq.org)

²⁸ ["Aslan Qurbanovun həyatı təhlükə altındadır" - Meydan.TV](http://Meydan.TV)

²⁹ [İradə Məlikova talışca lüğətlərə görə saxlandığını düşünür \(azadliq.org\)](http://azadliq.org)

³⁰ ["Tolışon sədo" qəzetinin redaktoru saxlanıb \(azadliq.org\)](http://azadliq.org)

³¹ [Azərbaycan sakini etiraz əlaməti olaraq evinin darvazasını talış bayrağının rəngləri ilə boyamışdır - 27 January 2019 - WWW.TOLISHSTAN.COM](http://WWW.TOLISHSTAN.COM)

³² [Talışların hansı hüquqları pozulur? \(aqregator.az\)](http://aqregator.az)

4.3.5. Lənkəran rayonu Havzava kəndində yaşayan Musarza Şabanovun evinə 27 yanvar 2016-cı ildə bir qrup naməlum şəxs tərəfindən basqın edildi, heç nə soruşulmadan yatan yerdə Musarza Şabanova müxtəlif dərəcəli fiziki xəsarətlər yetirildi. Musarza Şabanov Rusiyada fəaliyyət göstərən talış diaspor təşkilatının rəhbəri İsmail Şabanovun atasıdır. İsmail Şabanov bu hücumu özünün ictimai fəaliyyəti ilə əlaqələndirdi³³.

4.3.6. Bir qrup talış əsilli ziyalılar 2019-cu ildə Azərbaycan Talışlarının İctimai Şurası (ATİŞ) adlı qurum yaradıb. Qeydiyyat üçün Azərbaycan Respublikasının Ədliyyə Nazirliyinə müraciət edilib. Eləcə də ATİŞ “Talış dilinin problemləri”³⁴ ilə bağlı mövqe sənədi hazırlayıb, onu hökumət instansiyalarına ünvanlayıb, həmin problemlərin həlli yollarını göstərib. Həmin müraciətlər, üstündən bir ildən çox vaxt keçməsinə baxmayaraq, indiyə qədər cavabsız qalıb.

Qısa Xülasə

Talışlar bir xalq olaraq AR-da ölkə hökuməti tərəfindən tanınmır. Hökumət talışlara münasibətdə faktiki olaraq onları tezliklə assimilyasiya etmək siyasəti yürüdür. “Talış” adı qadağa altındadır. Ölkədə talış adında heç bir QHT qeydə alınmır. “Talış” sözünün Azərbaycan parlamentində və səlahiyyətli şəxslərin nitqlərində tələffüz edilməsinə təsadüf edilmir. Talış ictimai və mədəniyyət xadimləri ölkə müstəqillik qazandıqdan sonra daim “separatçı” damğası ilə təqib və təzyiq altında olublar. Talış dilində radio və televiziya yoxdur, talışlar ana dilində təhsil huguglarından məhrumdur. Talış toplumunun özünü idarəetmə hüququ yoxdur. Talış regionunda icra hakimiyyəti başçıları talış millətindən olmayan şəxslərdir. Bir sıra hallarda Talış regionundan faktiki təyinat alan deputatlar talış millətinə heç bir aidiyyəti olmayan şəxslərdir.

Yuxarıdakılara əsaslanaraq Azərbaycan Talışların İctimai Şurası belə qənaətdədir ki, Avropa Şurasının “Milli azlıqların müdafiəsi haqqında Çərçivə Sazişi” indiyə qədər Azərbaycan Respublikası tərəfindən talış xalqına münasibətdə həyata keçirilməyib.

Azərbaycan Talışların İctimai Şurasının həmsədrləri:

³³ [İsmail Şabanov atasının evinə edilən basqına səbəb kimi öz ictimai fəaliyyətini görür - 28 Января 2016 - Информационный-аналитический портал Талыш \(talish.org\)](#)

³⁴ [Statement by The Talysh Public Council of Azerbaijan in the Republic of Azerbaijan on current status of the Talysh language - Voice of Talysh - Voice of Talysh - Информационный-аналитический портал Талыш \(talish.org\)](#)

Ataxan Əbilov
Hilal Məmmədov
Mehdibəy Səfərov

Azərbaycan Talışların İctimai Şurası haqqında qısa məlumat və əlaqə

Azərbaycan Talışların İctimai Şurası (ATİŞ) 2019-cu ildə bir qrup Azərbaycan vətəndaşı tərəfindən təsis edilib. ATİŞ-in əsas məqsədi talış toplumunun assimilyasiya edilməsi və ya cəmiyyətdən təcrid olunması prosesinə mane olmaq və onların Azərbaycan cəmiyyətinə sivil formada inteqrasiyasına nail olmaqdır. Bunun üçün ATİŞ Azərbaycan Respublikasının Konstitusiyasının və qanunlarının verdiyi imkanlar daxilində fəaliyyət göstərir, Azərbaycan Respublikasında hüquqi dövlət və azad vətəndaş cəmiyyəti quruculuğuna fayda verməyi prioritet hesab edir.

Əlaqə:

Ünvan: Rəşid Bağirov küçəsi 75,

AZ 1074, Bakı, Azərbaycan

Tel.: 00994 50 306 30 70

00994 50 455 27 68

0031 644404666

E-mail: ataxanabilov@gmail.com